

13. Johnson D. G., Verdicchio M. The sociotechnical entanglement of AI and values. *AI & Society*. 2025. Vol. 40. P. 67–76.
14. Reamer F. G. Artificial intelligence in social work: Emerging ethical issues. *International Journal of Social Work Values and Ethics*. 2023. Vol. 20(2). P. 52–71.
15. Semigina T. Digitalization of social services in Ukraine: when technology outpaces reality. *Наука та освіта в умовах викликів сьогодення : мат-ли II Міжнар. наук.-практ. конф.* Чернівці: Research Europe, 2025. С. 200–204.
16. Singer J. B., Báez J. C., Rios J. A. AI creates the message: Integrating AI Language Learning Models into social work education and practice. *Journal of Social Work Education*. 2023. Vol. 59(2). P. 294–302.
17. Steiner O. Social work in the digital era: Theoretical, ethical and practical considerations. *The British Journal of Social Work*. 2021. Vol. 51(8). P. 3358–3374.
18. Victor B. G., Goldkind L., Perron B. E. Forum: The limitations of large language models and emerging correctives to support social work scholarship: Selecting the right tool for the task. *International Journal of Social Work Values and Ethics*. 2024. Vol. 21(1). P. 200–207.

Сокіл Т. Є.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

УДК 340.12
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251010.19>

ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА В ПОСТМОДЕРНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ: ЯК ЛЮДСЬКИЙ РОЗУМ КОНСТРУЮЄ І СПРИЙМАЄ ПРАВОВІ НОРМИ

В епоху глобальних трансформацій і переосмислення класичних парадигм дослідження філософії права набуває особливої актуальності, зокрема для розуміння природи правових норм і їх місця в сучасному світі. Проблематика, з якою стикається філософська думка, пов'язана з відсутністю єдиного та універсального визначення предмета права.

Пошук цього визначення має довгу історію, і перше системне бачення належить Г. В. Ф. Гегелю, з ім'ям якого пов'язують становлення філософії права як самостійної дисципліни. У своїй праці "Філософія права" він надав йому наступну інтерпретацію: предметом філософської науки про право є "ідея права –

поняття права і його здійснення". Згідно з Гегелем, досягнути це поняття можливо лише через розум, який він ототожнював із буттям, вважаючи право розумною і загальною необхідністю [4].

Разом з цим, з погляду правового позитивізму, предметом філософії права виступає позитивне право, тобто сукупність норм, встановлених державою [5]. Тоді як природне право розглядає предмет як систему принципів і цінностей, що існують незалежно від волі держави [2]. Ці різновиди поглядів свідчать про те, що кількість підходів до визначення предмета філософії права прямо пропорційна кількості його інтерпретаторів. Такі підходи залежать від багатьох чинників, таких як особливості філософської системи, розуміння самого феномена права, а також власних пізнавальних інтересів та інших суб'єктивних уподобань дослідника [6, с. 55-56].

А отже, предмет філософії права не є статичною, об'єктивною сутністю, а є динамічним, суб'єктивно-когнітивним конструктом, який формується внаслідок взаємодії соціальних, культурних та психологічних факторів. Осмислення цієї множинності предмета філософії права в постмодерній перспективі дозволяє не лише подолати обмеження класичних підходів, а й розкрити нові грані правового феномена, що особливо важливо в сучасному плюралістичному суспільстві.

Передусім, слід звернути увагу на основні риси постмодернізму, щоб означити його вплив на філософію права як складного та багатогранного інтелектуального руху. Постмодернізм є антитезою модерністському мисленню, він критикує класичні метанаративи та універсальні істини, розглядаючи їх як соціально сконструйовані. Цей підхід відкидає ідею існування єдиної об'єктивної істини та стверджує, що реальність є фрагментованою і багатогранною, складається з різних поглядів, дискурсів та інтерпретацій. Саме цим він підриває традиційний підхід до права, піддаючи сумніву його універсальну природу. Така деконструкція дозволяє нам розглядати право не як єдиний, а як множинний феномен, що існує в безлічі інтерпретацій та контекстів, залежних від суб'єктивних упереджень та динаміки влади [8].

Такий відхід від пошуку "єдиної істини" зумовлений, зокрема, ідеями відомого філософа Жака Дерріда, який розробив концепцію деконструкції. Згідно з цим підходом, будь-який текст, включаючи правові норми, не має єдиного, фіксованого значення, а є відкритим для постійного переосмислення [1]. Це означає, що зміст права завжди є результатом інтерпретації, що залежить від конкретного контексту та суб'єкта. Тобто, замість пошуку єдиного предмета, ми досліджуємо безпосередньо саму предметність права у різних контекстах та дискурсах. Це дозволяє враховувати культурні, соціальні та індивідуальні відмінності, які формують наше розуміння правової реальності.

Відповідно до постмодерної оптики, також важливо розглянути психологічну природу сприйняття, а саме, як людський мозок, використовуючи когнітивні механізми, сприймає та інтерпретує правові норми. Візьмімо до прикладу ефект фреймінгу, коли спосіб подачі інформації впливає на прийняття рішень [10]. Наприклад в юридичній практиці, коли адвокат, використовуючи емоційно забарвлену мову, впливає на присяжних, схилиючи їх до певного висновку, навіть якщо фактичні докази є нейтральними.

Тобто, такі схильності, як когнітивні упередження, впливають на правові рішення та розуміння. До прикладу підтверджувальне упередження людей шукати, інтерпретувати та запам'ятовувати інформацію, яка підтверджує їхні вже наявні переконання [9]. У правовому контексті це може призвести до того, що суддя чи слідчий надаватиме перевагу доказам, які підтримують його початкову гіпотезу про вину, ігноруючи ті, що їй суперечать.

Крім того, правові норми існують не у вакуумі, а є частиною лінгвістичного і соціального конструювання реальності. Тому мова також є ключовим інструментом у формуванні нашого мислення про право. Вона не лише описує правову дійсність, а й формує її. Використання певних термінів, метафор та наративів у законодавстві чи юридичній риторичі створює специфічну "правову" реальність, яка може значно відрізнятись від повсякденного сприйняття. Оскільки мова є основним засобом передачі та інтерпретації правових значень, вона відображає і водночас конструює ієрархії, цінності та владні відносини у суспільстві [3].

Наприклад, у сучасній правовій риторичі поширюються такі поняття, як "ювенальна юстиція", "сталий розвиток" або "права ЛГБТІК+". Їхнє законодавче закріплення може бути фрагментованим або неповним (як-от у випадку з правами ЛГБТІК+, які в Україні мають лише часткове антидискримінаційне регулювання, але не уніфікований статус у сімейному праві). Проте їхнє сприйняття в суспільстві значною мірою залежить від того, як вони представлені в медіа, політичному дискурсі та повсякденній мові, що створює когнітивний конструкт, який визначає ставлення до цих правових феноменів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що предмет філософії права є не об'єктивною, а суб'єктивно-когнітивною реальністю. Інакше кажучи, він не існує як незалежна і статична сутність, а є результатом постійного конструювання в людській свідомості під впливом постмодерністських ідей, соціальних контекстів та психологічних механізмів.

Відповідно до цього, ми можемо розглядати філософію права не стільки як пошук відповіді на питання "що є право?", скільки як осмислення питання "як ми мислимо про право?". Це перегукується з думкою англійського філософа Робіна

Джорджа Колінгвуда, який зазначав: "Розум, що філософує, ніколи не думає просто про якийсь предмет, а завжди, думаючи про будь-котрий предмет, думає також і про свою власну думку про той предмет. Тож філософію можна назвати думкою другого ступеня, думкою про думку" [7]. Такий підхід відкриває перед нами нову парадигму для досліджень. Він дозволяє не лише подолати обмеження класичних концепцій, а й розкрити множинність інтерпретацій права, що робить філософію права динамічною та відкритою для нових, міждисциплінарних підходів.

Список використаних джерел

1. Derrida, J. *Of Grammatology*. Transl. G. C. Spivak. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1997.
2. Finnis, J. *Natural Law and Natural Rights*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2011.
3. Habermas, J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MA: MIT Press, 1996.
4. Гегель, Георг Вільгельм Фрідріх. *Основи філософії права, або Природне право і державознавство* / Пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. – К.: Юніверс, 2000. – с. 336. – Парад, тит. арк. нім.
5. Кельзен, Ганс. *Чисте Правознавство : 3 дод.: Пробл. справедливості* / Пер. з нім. О. Мокровольського. – К: Юніверс, 2004. – 496 с.
6. Козюбра М. І. *Практична філософія права: Монографія*. – К.: "ДУХ І ЛІТЕРА", 2024. – 496 с.
7. Колінгвуд, Робін Дж. *Ідея історії* / Пер. з англ. О. Мокровольський. – К.: Основи, 1996. – 615 с.
8. Постмодернізм / Н. Б. Отрешко, Г. Ю. Носова // *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-882808> (дата звернення: 23.09.2025).
9. Український психологічний ХАБ. *Когнітивне викривлення: Упередженість підтвердження* / Психологічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.li/uuucrm> (дата звернення: 23.09.2025).
10. Український психологічний ХАБ. *Когнітивне упередження: Ефект фреймінгу* [Електронний ресурс] / Психологічна енциклопедія. – Режим доступу: <https://surl.li/snlxzl> (дата звернення: 23.09.2025).